

«Ворог хоче нас зламати, але нація добровольців — непереможна»,

— головнокомандувач ЗСУ генерал Валерій Залужний з нагоди Дня українського добровольця 14 березня

Після перемоги, мабуть, будуть оприлюднені точні (більш-менш) цифри: скільки ж українців добровільно зголосилися захищати Україну в кінці лютого — на початку березня 2022-го. Скільки вишувалося у черги біля військоматів — не тому, що повістка, а тому, що ворог напав на країну. Скільки прийшло до пунктів видачі зброї в обмін лише на «покажи паспорт, розпишись ось тут».

Порахувати точно, правда, буде складно, бо часто ті, чий прізвища і контакти просто військомати записували на листочок з обіцянкою «покличемо, коли буде треба», не дочекавшись виклику, йшли знову ж у ТрО. А потім, вже побувавши у боях і через кілька місяців перебування у списках військової частини, отримували-таки повістки від «рідного» військкома.

Кажуть, що Сили тероборони, які практично повністю були укомплектовані добровольцями, нараховують понад сто тисяч

осіб. І тільки в Києві набрали понад десять тисяч. Точно не знаю. Що людей на Київському іподромі (одна з трьох столичних точок видачі зброї усім, хто зголосився), була сила-силенна — знаю. Бачив. 25 лютого, щоб отримати автомат, довелося простояти у черзі п'ять годин. Кому не вистачило, приходили у наступні дні. Загалом добровольців у Києві виявилось стільки, що з них одразу сформували бригаду, а потім з неї легко зробили дві. І від батальйону, в якому я починав службу, також довелося відбрунькувати ще один, бо мав перевищення штатної чисельності мало не удвічі.

Вже тепер чуються закиди: та навіщо їм ту зброю роздавали, стільки було нещасних випадків. Так, випадки були. І ми про них теж, може, дізнаємося більше після перемоги. Але саме рішення ось так озброїти й сформувати бойові підрозділи з добровольців вважаю мудрим. Бо і на Київщині, й скрізь,

де наступав ворог, такі підрозділи зупиняли його поруч із регулярними частинами Сухопутних військ, прикордонниками, Національною гвардією. А там, де регулярних частин забракло або не виявилось — і самостійно.

Що ж це за люди такі — добровольці? Що у них спільного, крім готовності зробити той чи інший крок назустріч непростому виклику і пожертвувати своїм добробутом, здоров'ям, життям? Чим добровольці 2022-го відрізняються від добровольців 2014-го? Ну, крім того, що і ті, й ті пішли воювати у своєму одязі та взутті, на своїх автівках. Теж складно відповісти. У моєму батальйоні служили люди різного віку, роду занять, рівня освіти. Більшість — місцеві, але хтось приїхав навіть із Закарпаття, бо почув, що у Києві зброю дають. Люди різних політичних поглядів, з різними хобі, різного достатку. Одинокі й сімейні, зокрема багатодітні.

А ще додаю, далеко не ангели, а з усіма людськими гріхами. Поки небезпека гостра і загрозлива, це нівелюється. А щойно притлумлюється — усі гострі краї оголюються і погрожують поранити й кожного окремо, і весь підрозділ у цілому.

Добровольці — це цінний ресурс держави, країни. Дуже цінний. Але — не оцінений. Ставши солдатами, вони стали заручниками всіх проблем, які містить наша недореформована армія. Вітання з Днем добровольця і нагороди — це чудово, це правильно. Але найкращим подарунком добровольцям стане запровадження у війську натівських стандартів управління, увага до проблем бійців, вичищення з армії тих, хто командує усе ще за радянськими лекалами. Ну і ще дещо, про що можна і треба написати ще з десяток колонок.

Олег ЛИСТОПАД,
офіцер ЗСУ у відставці

СЬОГОДНІ В НОМЕРІ

Інформаційні та інші питання на фініші захисту PhD

DOI, що присвоюється науковим статтям і збірникам, обов'язковий для публікацій здобувачів PhD з набуттям чинності нового порядку (до не є обов'язковим).

Академічна недоброчесність: потрібне хірургічне втручання

Навколо фактів плагиату у розвинених країнах створюється атмосфера цілковитої непримирності. Ми маємо створити таку атмосферу і в нас.

Унікальна можливість для українських жінок

Це унікальна можливість для тисяч жінок, які можуть дістати знання, набути навичок, їм допоможуть знайти роботу, спланувати кар'єру, досягти успіхів.

Кому керувати національним парком

Вчені та громадськість наполягають на широкому обговоренні змін до закону про природно-заповідний фонд.

ВИПРОБУВАННЯ

10 березня. Чому не врятували «Мрія»?

За даними Генштабу, Сили оборони уразили два ворожі логістичні центри та шість станцій РЕБ. Авіація Сил оборони за минулу добу завдала 13 ударів по районах зосередження особового складу та військової техніки окупантів, а також удару по зенітно-ракетному комплексу на вогневі позиції. Підрозділи ракетних військ і артилерії водночас уразили пункт управління, 6 районів зосередження особового складу противника, 2 логістичні центри, 3 склади боєприпасів, 6 станцій радіоелектронної боротьби та 2 засоби ППО на вогневій позиції.

Парламент Грузії відхилив у другому читанні законопроект «Про прозорість іноземного впливу», припинивши в такий спосіб його розгляд. Про це повідомляє інформаційний портал «Новини-Грузія», передає *Укрінформ*. Зазначається, що це процедурний спосіб скасування законопроекту, відмовитись від якого напередодні побицяла керівна партія на тлі масових протестів. Відповідно до законодавства Грузії, для офіційного відкликання законопроекту необхідно було подати проект, ухвалений у першому читанні, на пленарному засіданні та провалити його на голосуванні у другому читанні.

Екскерівникам ДП «Антонов» оголосили підозру — їхні дії призвели до знищення «Мрії». За матеріалами слідства, напередодні повномасштабного вторгнення чиновники не допустили військово-службовців Національної гвардії України на територію Гостомельського аеропорту для підготовки до його захисту. Такі злочинні дії призвели до тимчасового аеродрому стратегічно важливого аеродрому, навколишніх населених пунктів і знищення літака АН-225 «Мрія».

11 березня. Ймовірність ракетних ударів висока

Авіація Сил оборони за добу завдала 6 ударів по районах зосередження особового складу та військової техніки окупантів, а підрозділи ракетних військ і артилерії уразили 4 райони зосередження особового складу противника, один склад боєприпасів та 2 місця розгортання станцій радіоелектронної боротьби загарбників.

Компанію звинувачують у зв'язках з країно-агресором. На розрахункових рахунках компанії ТОВ «Паріматч» заблоковано 250 мільйонів гривень клієнтів компанії. Президент Володимир Зеленський заявив, що введення санкцій проти пов'язаного з РФ грального бізнесу закриває схеми на десятки мільярдів гривень і буде не останнім: «Це понад 280 компаній і 120 людей, які через схеми з гральним бізнесом працювали проти України, виводили кошти з нашої держави та фінансували різні російські комбінації. Рішення закриває схеми на десятки мільярдів». У переліку юросіб, що потрапили під санкції: «Паріматч», «Покерматч. ЮА», «Поїнтлото», «Твоя беттінгова компанія», «Шлей Фан Інвестмент», «Фінансова Компанія Лео» тощо.

росія воює з мирним населенням. Вона завдала 12 авіаційних та 2 ракетних удари по Запоріжжю. Удар із ЗРК С-300 відбувся по об'єкту цивільної інфраструктури. В результаті — зруйновано одну будівлю. Втрат та поранених серед цивільного населення немає. Також ворог здійснив 34 обстріли з реактивних систем залпового

вогню. Один з них — по об'єкту цивільної інфраструктури Херсона. Є жертви серед цивільного населення, двоє вбитих та троє поранених. Ймовірність подальших ракетних ударів по всій території України залишається досить високою.

Що там в Антарктиді? Президент Володимир Зеленський провів зустріч у режимі відеозв'язку з учасниками 27-ї української антарктичної експедиції, які вирушили на станцію «Академік Вернадський» у березні 2022 року. Зеленський наголосив, що кроки полярників щодо розвитку науки наближають перемогу України. Директор Національного антарктичного наукового центру Євген Дикий зазначив, що цього року на станції зимувало 14 осіб. Водночас 14 полярників воюють у лавах ЗСУ, більшість — на передовій, зокрема в боях за Бахмут.

12 березня. росія намагається дестабілізувати ситуацію в Молдові

Знову понад тисячу окупантів ліквідували в Україні. Тим часом у столиці повідомили про ліквідацію наслідків ракетного удару «Кинджалом». Повністю відновлено тепlopостачання. Електро- та водопостачання подається у всі райони. Інфраструктура міста працює в штатному режимі.

У Харкові відновлює роботу метро. Інтервал руху поїздів на всіх лініях становитиме 15 хвилин. З урахуванням цього розроблено нову схему роботи муніципальних автобусів, яка впроваджується на час роботи метро та знеструмлення наземного електротранспорту.

росія визнає надзвичайно великих втрат в Україні — про це повідомляє британська розвідка «У той час, як росія продовжує зазнавати надзвичайно великих втрат, їхні наслідки відрізняються в різних регіонах країни. Пропорційно до чисельності населення, найбагатші міста Москва та Санкт-Петербург залишилися відносно «неушкодженими». Особливо це стосується сімей еліти країни», — повідомили і в Міноборони України. За добу армія РФ втратила 1090 своїх загарбників.

Проросійські демонстрації в Молдові. У неділю, 12 березня, у центрі Кишинева проходить протест «Руху для народу» та партії «Шор». Напередодні правоохоронці заявили, що на акції планувалися масові заворушення. Голова Національної поліції Віорел Чернеуцян заявив, що російські спецслужби планують дестабілізувати ситуацію в Молдові.

13 березня. Ракетами по школах та дитячих садках

Захисники знищили ще 710 загарбників і 8 ворожих танків, відбили атаки росіян на Бахмутському напрямку, у Бахмуті — тривають бої.

росія вбиває мирних українців. Окупанти вдарили ракетами по школі в Авдіївці: загинула жінка. РФ вкрила «Ураганом» міста на Донеччині: є загибла та поранені. Росіяни обстріляли прикордонне селище на Сумщині: загинув цивільний. Окупанти вранці вдарили по Миколаївщині: 2 загиблих, 3 поранених, серед них дитина. Ворог завдав ракетного удару по Одещині із застосуванням тактичної авіації: під час ранкової повітряної атаки, зайшовши з моря, літаки Су-24 в напрямку узбережжя випустили 4 протирадіолокаційні ракети, імовірно Х-31П. Ракети знешкоджено над морем, але уламками й вибуховою хвилею пошкоджено дитячий садок на узбережжі та кілька приватних будинків навколо.

Збільшення видатків на безпеку й оборону. Кабмін пропонує збільшення видатків держбюджету на 537 мільярдів гривень. З них понад 518 млрд пропонується додатково спрямувати на сектор безпеки й оборони та ще на 19 млрд збільшити резервний фонд. Джерелами покриття додаткових видатків стануть: збільшення дефіциту державного бюджету (фактично: внутрішні й зовнішні запозичення) — 419,3 млрд грн; збільшення доходів державного бюджету (шляхом збільшення надходження ПДФО, ПДВ з вироблених товарів та частини чистого прибутку державних банків) — 60,7 млрд грн; скорочення видатків на обслуговування державного боргу — 50,3 млрд грн; зменшення витрат на забезпечення державних гарантій — 6,9 млрд грн.

14 березня. Санкції послаблюють російську економічну базу

Російські загарбники завдали удару по Кураховому Донецької області, місто частково залишилося без електрики, пошкоджень зазнали 8 багатоповерхових будинків.

День українського добровольця. Головнокомандувач Збройних Сил України генерал Валерій Залужний відзначив роль добровольців у визвольній війні проти російських загарбників: «Відданість. Рішучість. І щире прагнення захищати Батьківщину. Щодня. Щосекунди. Українці демонструють всьому світу, що означає — бути добровольцем. Насамперед у героїчних боях на передовій. У цілодобовій волонтерській праці. Допомогою в тилу. За покликом серця, заради перемоги. Ворог хоче нас зламати, але нація добровольців — непереможна. Сьогодні всі ми, як ніколи, згуртовані й боремося за свою незалежність».

росія наймає мігрантів з Азії збирати трупи своїх солдатів. російські фірми найняли сотні мігрантів. Вони працюють на окупованих росією територіях України: ринуть траншеї, збирають трупи та ремонтують зруйновані війною будівлі. Їхні уряди попереджали їх не їхати в Україну, а Київ вважає їх посібниками окупантів.

Санкції працюють. Рада Європейського Союзу продовжила на шість місяців — до 15 вересня 2023 року — обмежувальні заходи, спрямовані на відповідальних за підлив або загрозу територіальній ці-

лісності, суверенітету та незалежності України. Дія санкцій буде продовжена щодо 1473 фізичних та 205 юридичних осіб, більшість із яких потрапили під обмеження у відповідь на невинуватну та неспровоковану військову агресію росії проти України, що триває. Це обмеження на поїздки для фізичних осіб, заморожування активів та заборона надання коштів або інших економічних ресурсів. Як нагадує Рада ЄС, після 24 лютого 2022 року, у відповідь на агресію росії проти України, ЄС суттєво розширив санкції проти РФ «з метою суттєво послабити російську економічну базу, позбавити її критично важливих технологій та ринків, а також значно обмежити її здатність вести війну».

росіяни втопили американський безпілотною. російський винищувач Су-27 під час переходу над Чорним морем американський розвідувальний ударний БПЛА MQ-9 Reaper, внаслідок чого безпілотною довелося затопити. «Кілька разів перед зіткненням Су-27 скидали паливо на MQ-9 і пролітали перед ним у нерозважливий, екологічно небезпечний і непрофесійний спосіб. Цей інцидент демонструє не лише брак компетентності, але й небезпечність і непрофесіоналізм», — йдеться у заяві американської сторони.

Бахмут стоятиме. Президент Володимир Зеленський 14 березня провів чергове засідання Ставки верховного головнокомандувача, на якому розглядалась оборона на Бахмутському напрямку. Розглянувши перебіг оборонної операції на Бахмутському напрямку, усі члени Ставки висловили спільну позицію щодо подальшого утримання й захисту Бахмута.

15 березня. Нарощуємо обороноздатність

Нідерланди разом з Бельгією передадує українським військовим кораблі для виявлення та знешкодження мін для берегової охорони

Перша партія українських 125-мм снарядів для танків надійшла ЗСУ. Державний концерн «Укроборонпром» у партнерстві з однією з країн НАТО розгорнув виробництво 125-мм снарядів для танків, які є на озброєнні наших захисників. Це вже другий боєприпас, виробництво якого підприємства концерну розгорнули у тісному партнерстві з країною НАТО за кордоном.

Ізраїль схвалив експортні ліцензії на можливий продаж систем глушіння безпілотною, які можуть допомогти Україні проти діяти іранським дронами. Міноборони України зацікавлене в цих системах, але, за словами українського чиновника, вона більше потребує захисту від балістичних ракет.

Відбувся «Рамштайн-10». Учасники домовилися про посилення ППО, постачання боєприпасів, тренування та формування «броньованого кулака». Перед початком засідання глава Пентагону Ллойд Остін заявив, що станом на сьогодні дев'ять країн заявили про свій намір передати Україні понад 150 танків Leopard. Він також повідомив, що на засіданні у форматі «Рамштайн» йтиметься про те, як інноваційно розв'язати проблему виробництва боєприпасів для України.

За повідомленнями Генерального штабу ЗСУ та інформгентств (Продовження в наступному номері)

Розширюємо горизонти для новачків

Як зробити успішнішою участь у конкурсах програми ЄС «Горизонт Європа»

Статус країни, асоційованої з рамковою програмою ЄС із досліджень та інновацій «Горизонт Європа», надає широкі можливості участі в конкурсах для українських підприємств, університетів, наукових установ та організацій. І, відповідно, ця участь сприяє інтеграції України до Європейського дослідницького простору.

Програма ЄС «Горизонт Європа» — найбільша за обсягами фінансування — суттєво відрізняється від попередніх, тому необхідна постійна інформаційна та організаційна підтримка потенційних конкурсантив.

FIT-4-NMP (грантова угода номер 958255) належить до категорії проектів, що надають підтримку майбутнім конкурсантам, які хочуть стати дослідниками за напрямками нанотехнологій, нових матеріалів і технологій виробництва, чистих виробництв та циркулярної економіки. Учасниками цього проекту є десять організацій, дев'ять з них представлені державами-членами ЄС, а одна — нині вже кандидатом у члени ЄС, тобто Україною, яку своєю чергою представляє Національна академія наук України.

Ще наприкінці 2018 року у звіті Консультативної групи програми «Горизонт 2020» з нанотехнологій, сучасних матеріалів, біотехнологій і передового виробництва та обробки (Nanotechnologies, Advanced Materials, Biotechnology and Advanced Manufacturing and Processing, NMBP) було зазначено, що лише 38,4% європейських бенефіціарів у програмі NMBP у рамках «Горизонт 2020» вперше брали участь у конкурсах цього тематичного напрямку. Тому особливу увагу було приділено заходам із залучення нових учасників у сфері NMBP.

У ході виконання проекту FIT-4-NMP було проаналізовано й представлено сучасні практики й заходи для підтримки потенційних учасників. А також — запропоновано рішення для усунення перешкод участі в програмі «Горизонт Європа» на європейському, національному, регіональному та інституційному рівнях.

Щоб підвищити ефективність розподілу фінансування, Європейська комісія запровадила каскад

не фінансування (також відоме як фінансова підтримка «третьох сторін» — Financial Support for Third Parties) для створення нових малих і середніх підприємств або компаній із середньою капіталізацією. На національному та регіональному рівнях запроваджено фінансові стимули й інформаційну підтримку. У критеріях оцінки досліджень зроблено наголос на міжнародному співробітництві.

Започатковано механізми фінансової підтримки, спрямовані на стимулювання дослідницьких організацій і підприємств готувати та подавати проектні пропозиції до різноманітних рамок програм. А важливою передумовою запровадження спеціалізованої підтримки участі в рамок програм стали професійні служби, що надають якісні послуги з підготовки проектів міжнародного співробітництва та підтримку в їхній подальшій реалізації.

Проаналізовано і запропоновано п'ять основних напрямів допомоги, що сприятиме збільшенню участі новачків у проектах програми «Горизонт Європа». З фінансових інструментів — це каскадні гранти, різного роду заохочення для новачків, механізми Нор-оп, приєднання нових колективів до вже сформованих консорціумів, спільне фінансування ERA-NET. З тренінгів — проекти взаємного навчання та проекти з підтримки мереж національних контактних пунктів (NCP), електронні навчальні платформи. З консультацій — перевірка якості пропозицій, адміністративна підтримка і надання рекомендацій. Щодо створення робочої мережі — підбір партнерів, брокерські заходи, підвищення привабливості потенційних новачків. Щодо нарощування потенціалу — демонстрація результатів виконання проектів рамкової програми, систематичне відстеження потенційних перспективних новачків, залучення національних експертів до ознайомлення з реалізацією програми «Горизонт Європа».

Проведений аналіз засвідчив результативність заходів під час впровадження різних інструментів на різних рівнях: на рівні програми «Горизонт Європа», національному та регіональному рівнях, на рівні NCP та інших посередників.

За час виконання проекту FIT-4-NMP (починаючи з 2021 року) консорціум партнерів реалізував низку заходів. Зокрема, проведено серію регіональних та онлайн-семинарів, включно з 13 тренінгами з участі в конкурсах ЄС; три курси з трансферу технологій для представників організацій-новачків та три інноваційні семінари з топінноваційними організаціями з різних країн ЄС. Завдяки 39 грантам, наданим для участі у семінарах, новачки набули необхідні знання і були включені в колективи з підготовки заявок на конкурси програми. І в підсумку талановиті новачки у складі консорціумів стали учасниками 42 заявок, поданих на різні конкурси. 15 заявок вже успішно пройшли оцінювання (інші — у процесі).

Проект FIT-4-NMP триватиме до кінця 2023 року, і всі типи підтримки (надання грантів для участі в заходах, консультації та допомога у представленні технологічних пропозицій або запитів через мережу європейського підприємництва (EEN)) надаватимуться конкурентоспроможним колективам, реєстр яких представлено на вебсайті проекту <https://www.fit-4-nmp.eu>.

Протягом року реєстр доповнюватиметься. А, отже, шанси наукових установ, університетів, підприємств малого і середнього бізнесу, які працюють у напрямках створення та дослідження нових матеріалів, виробничих технологій, чистих та циркулярних виробництв, узяти участь у конкурсах програми ЄС «Горизонт Європа» разом з досвідченими партнерами нових консорціумів — зростатимуть.

В сучасних умовах, коли фінансування наукової сфери з державного бюджету України суттєво зменшилося, а потреби в нових матеріалах та сучасних технологіях виробництва зростають, залучення грантів ЄС та досвіду європейських партнерів дасть змогу зберегти наявні напрями досліджень та розвивати нові.

Марина ГОРОХОВАТСЬКА,
учасниця проекту FIT-4-NMP,
учена секретарка Сектору
зведеного планування Науково-організаційного відділу
Президії НАН України

Лише знання формують сучасний науковий світогляд

Одним з документів, ухвалених у межах Болонського процесу, є резолюція Парламентської Асамблеї Ради Європи (ПАРЄ) «Небезпека креаціонізму для освіти», яку було прийнято 4 жовтня 2007 року. І хоч минуло чимало років, вона не менш актуальна й сьогодні. Креаціонізм — віра в те, що світ, людина та різні форми життя на Землі створені вищою, надприродною силою. Отже, цей документ проти віри? Ні, мета цієї резолюції не в тому, щоб зазіхнути на віру, а щоб застерегти від негативної тенденції, спрямованої на підміну науки віруванням. «Не варто протиставляти науку вірі, але і не потрібно допускати, щоб віра протиставляла себе науці», — сказано тут.

Варто нагадати, що у своїй відомій енциклопедії «Віра і розум» Папа Римський Іоан Павло II наголосив на важливості забезпечення гармонії між філософським пізнанням і знанням віри. На переконання понтифіка, «глибина віри має відповідати звязності розуму».

Насправді ухвалення ПАРЄ такої резолюції було викликане занепокоєнням громадськості Європи можливістю настання деструктивних наслідків через поширення ідей креаціонізму в окремих країнах континенту. Адже через відсутність адекватної реакції з боку політико-правових структур креаціонізм може стати загрозою для прав людини, що має важливе значення для Ради Європи.

Ідеї креаціонізму притаманні багатьом релігіям, але найповніше втілення вони набули в юдаїзмі, християнстві та ісламі. Креаціонізм упродовж довготривалого періоду сприймався виключно як американський феномен. Проте нині його ідеї поширилися і в європейських державах — членах Ради Європи.

У резолюції ПАРЄ, зокрема, наголошується, що прибічники креаціонізму звинувачують учених у тому, що ті недостатньо переконливо обґрунтовують наукові засади еволюційної теорії, хоча самі оперують догматичними твердженнями, спотвореним цитуванням наукових положень, спираються на погляди хоч і відомих вчених, але переважно не фахівців у цій галузі. І саме за допомогою псевдонаукових засобів намагаються привернути до себе увагу не обізнаних з науковими теоріями людей.

Виходячи із загрозового для міжнародної спільноти характеру поширення ідей креаціонізму, ПАРЄ вказує на місце науки в інтелектуальному, соціально-економічному та технологічному розвитку суспільства. Вона акцентує на тому, що теорія еволюції ґрунтується на вірогідних фактах, які витримали прискіпливу наукову перевірку.

Резолюція ПАРЄ наголошує на тому, що війна проти теорії еволюції та її прибічників нерідко набуває форми релігійного екстремізму, який пов'язаний з праворадикальним рухом. Чимало захисників креаціонізму

прагнуть до зміни режиму демократії на теократію.

ПАРЄ вважає, що викладання основ і принципів еволюціонізму є критеріальним чинником для майбутніх демократичних суспільств, а сама еволюційна теорія має посісти чільне місце в навчальних планах та програмах середніх та вищих закладів освіти. Цілком слушним є зауваження ПАРЄ стосовно того, що у разі відсутності ефективної протидії креаціонізму фундаментальні європейські цінності можуть постради перед реальною загрозою з боку релігійних фундаменталістів. Саме тому Парламентська асоціація закликала керівників освітніх установ та закладів керуватися у своїй практичній діяльності кількома важливими програмними положеннями. А саме: захищати, розвивати та поглиблювати наукові знання; зміцнювати вивчення основ науки, її історії, епістемології та методології разом з вивченням об'єктивного наукового знання; забезпечувати доступність та привабливість науки, демонструвати її безпосередній зв'язок з реаліями сучасного світу. А також — послідовно і системно протистояти викладанню креаціонізму як предмету та поширенню цих ідей; забезпечувати вивчення еволюціонізму як фундаментальної наукової теорії в межах навчальних програм, наголошуючи на тому, що будь-яка наукова дисципліна оперує фактами, логікою, аргументованими доказами, а не сприймає на віру будь-які постулати.

Входження України до інтелектуального та демократичного політико-правового простору Європи, її орієнтація на європейські цінності неможлива без глибокого вивчення і творчого засвоєння змісту міжнародно-правових документів регіонального характеру у сфері освіти та виховання, чільне місце серед яких посідає і проаналізована резолюція ПАРЄ.

Наука поважає почуття вірян і не має на меті боротьбу з релігією. Але водночас не можна залишатися байдужими до спроб поставити під сумнів наукове знання. Європейські цінності зможуть бути реалізовані тільки в тому разі, якщо школа та вищі навчальні заклади озброюватимуть молоді ґрунтовними знаннями, які формують сучасний науковий світогляд.

Анатолій ПАВКО,
доктор історичних наук,
професор, заступник
директора НДІ
українознавства МОН України,
академік АН ВШ України

Інформаційні та інші питання на фініші захисту PhD

Інформаційна система Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти «НАQA.SVR», яка допомагає створювати докторів філософії, а також забезпечує прозорість відповідних процедур, функціонує вже рік. Під час вебінару, який організувало Нацгентство, експерти розповіли про особливості роботи з системою, відповіли на типові запитання та розібрали типові помилки закладів та установ.

НАЗЯВО розробило інформаційну систему на вимогу Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, який було затверджено постановою Кабміну 12 січня 2022 року. (Докладніше про перший рік застосування цього порядку можна прочитати у газеті «Світ», № 7–8 за лютий 2023 року).

Наприкінці січня 2022 року порядок набув чинності, а менше ніж за місяць почалося повномасштабне впровадження...

«На початку роботи системи в ній було 3–5 повідомлень про створення разових рад, — розповів заступник голови Національного агентства Іван Назаров. — Протягом двох наступних місяців з'явилось ще приблизно 10. НАЗЯВО ухвалило рішення не зупиняти свою роботу, ми вирішили, що будемо допомагати ЗВО у створенні разових спецрад і взагалі сприяти роботі команд ЗВО і наукових установ щодо програм третього циклу. Щомісяця кількість повідомлень збільшувалася, і на початок березня 2023 року маємо 1162 записи про створення разових рад. 935 захистів уже відбулося. На мою думку, це чудовий результат, особливо під час воєнного стану».

Серед переваг інформаційної системи NAQA.svg завідувачка відділу аспірантури й докторантури Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського Анна Долинна назвала скорочення переліку супровідних документів. «З одного боку, ця система забезпечує прозорість, а з іншого — захищає від втручання сторонніх осіб, — додала вона. — Також надано можливість відстежити здійснення тієї чи іншої операції, а ще — забезпечено можливість підтримання академічної доброчесності».

КЕП — посадової особи

Філософія інформаційної системи по суті передбачає відсутність «живої» комунікації, все відбувається в автоматизованому режимі: заклад чи наукова установа подає інформацію, МОН перевіряє її з погляду компетентності членів разової ради, і тільки на певному етапі може долучитись Національне агентство — коли надходять повідомлення про порушення. На цьому акцентував керівник відділу супроводу разових рад та аналітики Національного агентства Леонтій Шипілов.

За його словами, пік запитань до НАЗЯВО щодо заповнення полів у повідомленнях щодо автентифікації в інформаційній системі припав на літо 2022 року. Але з часом процес стабілізувався, і сьогодні таких запитань фактично немає. Зате виникають нові. Леонтій Шипілов дав відповіді на типові запитання щодо роботи з системою, які виникали у ЗВО і наукових установ за рік роботи з нею.

Автентифікація користувачів в інформаційній системі здійснюється з використанням електронного підпису. Як ішлося під час вебінару, це має бути не «звичайний» КЕП, а КЕП посадової особи закладу чи установи (сертифікат цього електронного підпису повинен містити відомості про ідентифікаційний код юридичної особи). «За звичайним КЕПом можна зайти до системи, але жодного повідомлення від закладу подати не вдасться, — зауважив Леонтій Шипілов. — Адже, подаючи повідомлення від імені закладу, ви підтверджуєте, що ви є посадовою особою і берете на себе всю відповідальність щодо правдивості поданої інформації».

Завчасно подати до ЄДЕБО

Перше повідомлення, яке подає заклад чи установа — про утворення разової ради. І перше питання, що виникає при цьому — щодо розміщення інформації про освітньо-наукову програму. В цьому контексті Леонтій Шипілов наголосив, що згідно з законом «Про вищу освіту» здобувач має завершити акредитовану освітньо-наукову програму. Крім того, разова рада може бути утворена лише в тому закладі, який має акредитовану ОНП. «Тут питання часового проміжку — здобувач закінчує акредитовану програму, і на момент ухвалення рішення вченою радою про утворення разової ради програма теж має бути акредитована, — зауважив доповідач. — Відповідна інформація підтягується з ЄДЕБО у разі подання повідомлення про утворення разової ради».

Одне з найпоширеніших запитань від користувачів — чому в системі не можна знайти певний заклад або певного наукового чи науково-педагогічного працівника. Як зауважив Леонтій Шипілов, в інструкції для користувача чітко вказано, що викладачі, науково-педагогічні працівники повинні бути внесені до ЄДЕБО. Заклад відповідно також повинен бути туди внесений. Тільки в такому разі у системі можна вибрати певний заклад і лише після цього — побачити, які викладачі цього закладу внесені до ЄДЕБО.

Ще одне поширене запитання, з яким звертаються користувачі — викладач до ЄДЕБО внесений, а в інформаційній системі НАЗЯВО його немає. Як пояснив Леонтій Шипілов, ЄДЕБО дані на тиждень оновлює базу даних щодо освітніх програм, науково-педагогічних і наукових працівників. «Тому треба чекати наступного оновлення — коли інформація про працівника з'явиться в системі. Тож раджу завчасно подавати інформацію до

ЄДЕБО. Адже ми можемо внести до інформаційної системи лише ту інформацію, яку надала ЄДЕБО», — додав спікер.

Згідно з Порядком присудження ступеня доктора філософії, зазначення DOI (цифрового ідентифікатора об'єкта, що присвоюється науковим статтям і збірникам) є обов'язковим для публікацій здобувачів ступеня доктора філософії з моменту набуття чинності цим порядком (до — не є обов'язковим). Натомість зазначення DOI не є обов'язковим для публікацій членів разової ради.

Як визнав Леонтій Шипілов, у системі не все ідеально, тож іноді виникають проблеми під час внесення даних, коли система вимагає «підтягнути» DOI, хоча формально це не потрібно. «В таких випадках ми технічними засобами в індивідуальному порядку намагаємось розв'язати цю проблему», — додав він.

Змінити не можна відкликати

Щодо змін до повідомлень про утворення разової ради, то, як було наголошено під час вебінару, їх можна внести лише у двох випадках: по-перше, це зміна членів разової ради у разі відкликання й заміни, по-друге, зміна посилань, за якими розміщується текст дисертації або здійснюватиметься відеотрансляція захисту.

Якщо трапилась ситуація, коли після подання повідомлення про утворення разової ради, у ньому виявлено технічні помилки (наприклад, у прізвищі, імені чи по батькові здобувача або назві дисертації), то, як наголосив Леонтій Шипілов, їх можна виправити лише шляхом відкликання повідомлення про утворення разової ради й подання нового, що відповідно «обнуляє» всі строки. Щодо виявлення технічної помилки у даних чи назві публікації члена разової ради, то в цьому разі можна виправити помилку без відкликання повідомлення. Для цього, як пояснив доповідач, треба відкликати члена разової ради й подати його на заміну — вже з правильними даними.

Щодо ситуації, коли на момент внесення до інформаційної системи повідомлення про склад ради опонент працював в одному закладі, а на момент подання відгуку про дисертацію змінив місце роботи, то, як зауважив Леонтій Шипілов, інформація фіксується на момент подання повідомлення про утворення разової ради. «Якщо надалі через зміну місця роботи не виник конфлікт інтересів, який унеможливає бути опонентом, то нового повідомлення не треба, — додав спікер. — Якщо ж такий конфлікт виникає, наприклад, у нього виникли родинні стосунки зі здобувачем, то, звичайно, в цьому разі потрібно змінювати склад разової ради».

Чому система не дозволяє закладу відкликати повідомлення про створення разової ради, дію якої було зупинено МОН? «В цьому разі треба або внести зміни до складу разової ради, тобто виконати при-

пис МОН, або спочатку змінити членів разової ради, а потім відкликати повідомлення», — пояснив Леонтій Шипілов.

Щодо можливості подання інформації про дату, час і місце захисту, то, як нагадали під час вебінару, вона з'являється після того, як сплинуть 30 календарних днів із дня оприлюднення останньої інформації щодо складу ради (про утворення ради або про внесення останніх змін до її складу).

Щодо повідомлення про результати захисту, то тут, за словами експерта, особливих запитань не виникає — вноситься дата засідання разової ради і результат (присуджено ступінь або ні). З повідомленням щодо зняття дисертації з розгляду з ініціативи здобувача — дещо складніше.

Користувачі запитують, яку опцію застосувати — відкликання повідомлення про утворення разової ради чи зняття дисертації з розгляду, — розповів Леонтій Шипілов. — Ці опції схожі за формою, але тягнуть за собою зовсім різні юридичні наслідки. Зняття дисертації з розгляду — це ініціатива здобувача на підставі його письмової заяви до разової ради. Після цього вона може бути знову подана лише через рік і має пройти всі процедури, передбачені Порядком присудження ступеня доктора філософії. Вже маємо такий приклад. Здобувач під час повномасштабного вторгнення опинився за межами країни й подав повідомлення про зняття дисертації. А тепер він хоче захищатись, але не може.

Повідомлення від Нацгентства

Одне з повідомлень, які може вносити до системи Нацгентство, — коли після присудження ступеня доктора філософії надходить «сигнал» про порушення процедури захисту або наявність у дисертації фактів академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації.

Це повідомлення є відкритим і кожен може ознайомитись з його текстом, — зауважив Леонтій Шипілов. — У ньому описано бачення скаржника — в чому полягає порушення закладу або здобувача.

Після розміщення цього повідомлення в інформаційній системі згодом там з'явиться ще одне — про дату, час та місце засідання відповідного комітету НАЗЯВО: апеляційного (якщо йдеться про процедурне порушення) або комітету з питань етики (якщо йдеться про порушення академічної доброчесності).

Це одна з форм інформування усіх — і закладу, і заявника — про цей розгляд, — додав спікер. — Про це буде повідомлено також окремими листами. Після цього в системі з'явиться нова інформація про рішення відповідного комітету за результатами розгляду відповідного повідомлення. У разі, якщо будуть встановлені факти порушен-

ня процедури або академічної доброчесності, відповідний комітет вносить подання на НАЗЯВО. Відтак в системі з'явиться повідомлення про дату засідання Нацгентства щодо скасування рішення разової ради. І нарешті останнє повідомлення — про рішення НАЗЯВО: скасувати або залишити в силі рішення разової ради про присудження ступеня PhD.

Функціонал міністерства

Щодо функціонала Міністерства освіти і науки, то він обмежується тим, що в системі НАЗЯВО МОН проводить перевірку відповідності складу разової ради вимогам пунктів 14–16 Порядку присудження PhD (щодо компетентності членів разової ради, конфлікту інтересів тощо), а також розглядає повідомлення щодо невідповідності складу разової ради, які надходять від наукової спільноти. Про це у своєму виступі нагадав заступник директора департаменту атестації кадрів вищої кваліфікації МОН України Михайло Голубев.

За його словами, виникають деякі питання щодо дотримання членами ради пункту 16 Порядку, а саме — майже неможливо перевірити інформацію, коли член ради є співавтором наукових публікацій здобувача, наприклад, при виконанні інших спільних наукових проєктів і відсутності спільних публікацій, що розкривають зміст дисертації. «Тому про це можуть повідомити лише представники академічної спільноти, які працюють в тому науковому напрямі чи безпосередньо в закладі», — додав він.

Також, як зауважив Михайло Голубев, інколи МОН нереально перевірити потенційний конфлікт інтересів. Наприклад, ступінь родинної близькості члена разової ради й здобувача та/або його наукового керівника. В таких осіб зазвичай різні прізвища, тож, за словами посадовця, таку інформацію може надати академічна спільнота.

Пропозиції для вдосконалення

У НАЗЯВО визнають, що інформаційна система не стоїть на місці, вона потребує якісних змін і відповідного оновлення — щоб стати ще більш «юзабельною» для користувачів — ЗВО і наукових установ. Леонтій Шипілов закликав учасників вебінару надавати до Нацгентства пропозиції щодо удосконалення, зокрема щодо нових функцій і опцій системи.

Деякі побажання вже надійшли. Наприклад, користувачі пропонували передбачити можливість пошукової функції за прізвищем члена разової ради, або, приміром, розробити такий механізм, щоб виправляти технічні помилки можна було після розміщення першого повідомлення — замість відкликання тощо.

Дмитро ШУЛКІН

ПРИНЦИПОВО

Академічна недоброочесність: потрібне хірургічне втручання

Тема академічної доброочесності є однією з «найдражливіших» в українській освітній та академічній спільноті. І це хороша ознака, яка свідчить, що науковцям не байдуже, яку репутацію має університет чи установа, а також — хто нею керує.

Не дивно, що після представлення законопроекту «Про академічну доброочесність» під фейсбук-дописи парламентарів з короткою інформацією про документ прийшли сотні науковців, які поставили запитання: «Так, а що з усіма відомими плагіаторами?», «Чи залишаться на своїх посадах керівники, у дисертаціях яких виявлено плагіат?» тощо.

Наше видання підтримує принципи академічної доброочесності, ми цілком згодні з науковцями, що система, яка діє в цивілізованих країнах, має бути збудована і в Україні. І якщо університет допускатиме випадки плагіату, то його рейтинг знизиться, студенти й відомі вчені оминатимуть заклад і, як наслідок, зменшиться кількість наукових грантів та фінансів. Ну й, звісно, особиста кар'єра також має залежати від наукової репутації.

І ми вважаємо, що несумлінні очільники (на будь-яких постах) ненадовго, а Закон «Про академічну доброочесність» (після його ухвалення) зобов'язані будуть виконувати усі громадяни України. Тож вважаємо ініціативу правильною.

Пора навести лад

Про законопроект розповіли учасники зустрічі у Києво-Могилянській академії, де було його презентовано. В експертній дискусії (після якої планувалося внести до документа останні правки) взяли участь Голова Верховної Ради Руслан Стефанчук, члени робочої групи з підготовки документа, представники закладів вищої освіти. Модерував дискусію президент НаУКМА Сергій Квіт (КМА стала одним з ініціаторів написання законопроекту).

У вітальному слові Руслан Стефанчук зазначив, що сьогодні ті, кому за 30 і хто прийшов до влади, часто прагнуть мати візитівки з написом «доктор якихось наук». Голова ВР переконаний, що настав час навести лад у цій сфері. (На-

ше видання теж вважає, що давно пора, тому уважно стежитиме за ухваленням та виконанням нового закону — авт.).

Розробники проекту наголосили, що їхньою метою було створити дієвий інструмент для забезпечення академічної доброочесності. Зокрема, голова Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти Андрій Бутенко розповів, що через недосконалість законодавства не вдалося здійснити все, про що мріяли на старті роботи агентства.

Зміниться норма про самоплагіат

У тому, що проблему потрібно вирішувати на рівні законодавчого регулювання, переконана й професорка КНУ імені Тараса Шевченка, віцепрезидентка Національної академії правових наук України Наталія Кузнецова.

— Інакше цей «бур'ян» в освітньому і науковому середовищі не виполоти, — наголосила пані Наталія. — Потрібна хірургічна операція, «бризкати пестицидами» вже не досить.

Професорка пояснила, що мета розробників — «завести» в науковий та освітній простір стандарти чесності, порядності й моральності. А також — створити систему очищення наукового середовища від явищ, які спотворюють сутність науки.

— Немає країн, у яких були б відсутні порушення академічної доброочесності. Але навколо фактів плагіату у розвинених країнах створюється атмосфера цілковитої непримиренності. Ми маємо створити таку атмосферу і в нас, — наголосила Наталія Семенівна.

Наталія Кузнецова розповіла, що в новому документі зміниться норма про самоплагіат. Закон «Про освіту» називає самоплагіат порушенням доброочесності. Але, на жаль, ця норма перешкоджала розвитку наукових ідей. «Сьогодні в мене є ідея, потім стаття, потім монографія. Це рух науки вперед», — пояснила науковиця.

Розробники довго думали, як вийти з ситуації й зробити так, щоб норма закону не перешкоджала науковому розвитку вченого і, водночас, щоб одну й ту саму ідею не мож-

На фото Євгена Педіна: під час обговорення законопроекту

на було використати багато разів. Зрештою, вихід було знайдено, стаття 11 законопроекту пояснює, що не можна багато разів повторювати ідею чи висновки як нові. Хоча, а що таке «багато разів»? Це скільки?

Порушення? Ні, ніколи

Про ідею написання та структури законопроекту розповів заступник голови НАЗЯВО, професор Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Іван Назаров.

Він нагадав, що у 2019 році у складі НАЗЯВО, згідно з законом, було створено комітет з питань етики. Серед іншого, він мав розглядати скарги щодо порушень академічної доброочесності у дисертаціях.

— Коли ж комітет почав розглядати ці скарги та ухвалювати рішення, ми зрозуміли, що законодавство недосконале, — зауважив Іван Володимирович. — Рішення комітету з питань етики науковці оскаржували в суді, і ми програвали суд...

Іван Назаров розповів також, що під час акредитації освітніх програм у кожного ЗВО запитують: чи є у закладі внутрішня політика для забезпечення академічної доброочесності? Чи створено орган для ухвалення рішень про порушення? Чи були випадки порушень за цією програмою?

75 відсотків закладів на ці запитання відповіли, що під час ви-

кладання програми, яка акредитується, ніколи (!) не було випадків порушення академічної доброочесності. 17 відсотків взагалі не відповіли. І 8,9 відсотка ЗВО сказали: так, у нас були випадки порушення академічної доброочесності й ми ухвалили відповідні рішення. «Втім, навіть ці ЗВО запевняють, що порушення були лише з боку студентів. І лише один раз чи двічі (на дві тисячі освітніх програм) було сказано, що порушення були з боку викладача», — додав Іван Володимирович.

Тобто ЗВО у більшості випадків просто приховують будь-яку інформацію, яка стосується порушень академічної доброочесності.

Якщо наукові статті напише ШІ

Законопроект має шість розділів. Перший — це визначення, які використовуються в документі. Другий — основні вимоги щодо забезпечення академічної доброочесності. Третій — реальне її забезпечення. «Одразу скажу, що забезпечувати академічну доброочесність насамперед мають заклади вищої освіти й наукові установи. Саме від них залежить, чи буде довіра до результатів освітньої діяльності та дипломів. Мета закону — спонукати заклади вищої освіти плекати культуру академічної доброочесності», — наголосив доповідач.

Четвертий розділ — види порушень академічної доброочесності та заходи реагування. Перелік порушень оновлено, з нього викреслено хабарі, оскільки це явище практично зникло. А ось написання робіт на замовлення у списку є, незалежно від того, хто їх пишатиме — людина чи штучний інтелект. До речі, у законопроекті дається відповідь на запитання: що робити, якщо до написання роботи залучено штучний інтелект.

П'ятий розділ встановлює загальнообов'язкові процедури фіксації порушень. У прикінцевих перехідних положеннях містяться пропозиції змін до цивільного законодавства, захисту інтелектуальної власності, Трудового кодексу, Закону «Про інформацію» (щодо заборони реклами написання робіт на замовлення) тощо.

Які очікування від закону?

На думку розробників, заклади освіти й наукові установи мають сформувати внутрішню систему забезпечення академічної доброочесності. «Не можна удавати, що все добре. Якщо ЗВО отримує скарги щодо порушень доброочесності, він повинен їх розглянути», — зазначив Іван Назаров.

Потрібна відповідальність

До речі, шлях юридизації академічної доброочесності, на думку генерального директора директорату фахової передвищої, вищої освіти МОН України Олега Шарова, свідчить про те, що академічна спільнота не впоралася з цим питанням. Інакше кажучи, побудувати внутрішню культуру і внутрішню відповідальність у закладах поки що не вдалося.

До обговорення документа приєднався (онлайн) і освітній омбудсмен Сергій Горбачов. Він наголосив, що законопроект не матиме сенсу без чіткого розділу про відповідальність.

Газета «Світ» поцікавилася у президента Києво-Могилянської академії Сергія Квіта: що дасть ухвалення окремого закону?

Сергій Миронович відповів, що не всі норми про академічну доброочесність (передбачені, зокрема, в статті 42 Закону України «Про освіту») можна було виконати на практиці. Цих норм було достатньо для закладу освіти, але не достатньо, щоб від імені держави могло діяти Нацагентство із забезпечення якості вищої освіти. «Сподіваюся, цей процедурний момент буде вирівняно за допомогою закону», — наголосив Сергій Квіт.

Підготувала Світлана ГАЛАТА

НА ЧАСІ

Актуальні питання обговорює АН вищої школи України

Засідання президії АН вищої школи України, яке відбулося під головуванням її президента О.Г. Наконечного, ухвалило провести ювілейні ХХ Академічні читання пам'яті засновника і першого президента академії професора В.І. Стріхи 8 квітня у змішаному режимі.

З ініціативи членів президії Я.І. Лепіха (Одеський національний університет ім. І. Мечнікова) та А.М. Черноуса (Сумський державний університет) відбулася дискусія

щодо результатів щойно завершеного конкурсу наукових тем, які одержать фінансування з державного бюджету. Поруч із позитивними моментами (залучення 5 незалежних експертів для аналізу кожної теми), відзначалися й проблемні аспекти, серед яких найважливіший — непрозорість ухвалення рішення на кінцевому етапі конкурсу, закритість даних про бали, одержані проектами, не вибраними МОН для фінансування. Наслідком цього стала низка

очевидних диспропорцій (наприклад, на НУБіП припало 13 профінансованих тем, у той час як на всі вищі Одеського регіону — лише одна). Президія доручила ініціаторам дискусії підготувати проект звернення до МОН із зазначеного питання.

Науковим відділенням АН — аграрному, економіки та національної безпеки — доручено проаналізувати ситуацію з експортом зерна в контексті різкого скорочення посівних площ через війну та

необхідність забезпечити продовольчу безпеку держави.

Перший віцепрезидент АН ВШ М.В. Стріха поінформував присутніх про результати очолюваного ним проекту УНТЦ з розвінчування російських фейків у ядерній сфері, що виконувався під егідою академії й мав великий суспільно-політичний резонанс. Промовець звернув увагу присутніх на те, що матеріали проекту та посилання на підсумкову пресконференцію розміщено на сайті академії.

Також було поінформовано, що в рамках співпраці Академії наук вищої школи з україномовною «Вікіпедією» весь контент сайту доступний відтепер на умовах ліцензії Creative Commons із зазначенням авторства, якщо не вказано нічого іншого. Це дасть змогу, зокрема, користуватися матеріалами нового довідника академії, розміщеного на сайті, під час написання чи вдосконалення вікіпедійних матеріалів.

Члени президії АН ВШ України також ухвалили, що членські внески у 2023 році залишаться незмінними й складатимуть 500 гривень.

Марія ВОЛИНСЬКА

Унікальна можливість для українських жінок

— потенціал для України, Польщі та усієї Європи

Мільйони українських жінок — різних за віком і фахом, з дітьми й без них, — через жорстоку варшавську війну, затіяну росією, опинилися після 24 лютого 2022 року за межами України. І насамперед — у Польщі.

Братня країна відкрила кордони, приймаючи всіх, навіть з внутрішніми паспортами й перепустками, з домашніми тваринами. Біженців безкоштовно поселяли у підготовлені для цього приміщення, безплатно годували, одягали й взували, безкоштовним був і проїзд у містах і залізницею між містами. Польський уряд надав стартову грошову допомогу дорослим і додаткову — дітям. Українські діти пішли в польські дитсадки й школи.

Але минав час. І жінки, які не готові були через місяць-другий повернутися в Україну або не могли цього зробити, почали активно шукати роботу, яка б дала змогу мати кошти на проживання, наймати помешкання, відчувати себе впевненіше. Комуś поталанило більше — вдалося знайти роботу, наближену до професії, інші — бралися за все, що траплялося, хтось використав можливість заробити на сезонних роботах, але по закінченні сезону проблема заявила про себе ще гостріше... Дехто навіть почав впадати у відчай: гідну роботу, яка б дала змогу використати свої знання і потенціал, знайти важко, перевечатися — потрібні кошти й час, та й на кого? І де гарантія, що потім можна буде знайти роботу? А повертатись рано, або просто нікуди, та й у дітей — навчальний рік...

Тож багато українок з надією і сподіванням прийняли звістку про започаткування проекту Incubating Freedom for Ukraine — Adapting Women to Digital Economy (Інкубація свободи для України — адаптація жінок до цифрової економіки). Простіше кажучи, для жінок (переважно українських, хоча навчатися можуть і польки) з'явилася змога вивчитися на IT-спеціалістів.

Суть проекту. Чому це потрібно?

Проект розробив польсько-український консорціум Perspektywy Academy на чолі з Освітньою фундацією Perspektywy у співпраці з українським партнером Ukrainian Talent Foundation. Я — одна з засновників та директорка Української фундації талантів.

На початку грудня минулого року у Любліні відбулася конференція «Післявоєнна інноваційна трансформація України», яку організували Освітня фундація «Перспективи» спільно з Українською фундацією талантів, мерією Любліна та академічними партнерами. Участь у конференції брали ректори понад 20 університетів Польщі та України... Почесний патронат над заходом взяла дружина Президента Республіки Польща Агата Корнгаузер-Дуда.

Під час пресконференції засновник освітньої фундації «Перспективи» Вальдемар Сівінський ближче познайомив з проектом, що покликаний значною мірою розв'язати соціально-економічні проблеми біженців, зміцнити економіку України, а також поліпшити ситуацію на польському IT-ринку. Згідно з програмою, цифрової економіки, зокрема IT-спеціальностей, планується навчити близько 30 000 жінок, переважно українок, які тимчасово проживають у Польщі.

Вальдемар Сівінський тоді підкреслив, що майбутнє України та Польщі значною мірою залежить від технологічних компетенцій. Причому, трансформація економіки та її цифровізація вимагають працівників з різними рівнями IT та цифрових навичок. Тобто, це не означає, що всі мають (чи можуть) стати розробниками програм, спеціалісти потрібні на різних рівнях компетенцій. І тому немає жодних перешкод для здобуття цифрових знань для представниць будь-якої професії, попередньо набутого досвіду чи віку.

Спеціалісти з IT сьогодні — одна з найбільш дефіцитних спеціальностей в обох наших країнах. Наприклад, оцінюючи кількість таких фахівців у Польщі на тлі змін, які відбуваються в цьому секторі в Європейському Союзі, експерти Польського економічного інституту проаналізували, що країні бракує майже 150 тисяч айтівців. Нині IT-фахівці становлять лише близько 3,5 відсотка від усіх працівників у країні, і це один з найнижчих показників у ЄС.

Що стосується України, то й тут кількість айті-спеціалістів дуже недостатня. Для відбудови економіки нашій країні потрібні як програмісти, здатні розробляти та впроваджувати нові рішення (наприклад, щодо кібербезпеки, програмування та аналізу даних, роботи з розподіленими системами тощо), так і люди з технічними навичками різного рівня, які ефективно використовують онлайн та цифрові інструменти.

Тому поповнити різні галузі необхідними спеціалістами з цифрових технологій вкрай необхідно уже в найближчому майбутньому.

Можна з певністю сказати, що без роботи не залишиться ніхто.

Це унікальна можливість для тисяч жінок, які можуть здобути знання, набути навичок, їм допоможуть стати до роботи, спланувати кар'єру. Рекомендації та поради вони отримають від працівників технологічних компаній та фахівців, які мають у цьому величезний досвід. І, звичайно, програма відкрита також і для польських жінок.

«А чи зможу я?»

Сумніви — неодмінна річ за будь-яких метаморфоз у житті людини. А надто — якщо берешся за нове, не зване досі, щось далеке від твого попереднього досвіду.

«Я ж не маю здібностей до математики, я не знаю програмування...», «Мені вже пізно навчатися», «У мене не вийде», «Треба мати спеціальну підготовку, математичні здібності», «Це надзвичайно складно», «Туди йдуть переважно хлопці»... Такі побоювання ми чули багато разів. Адже наша компанія не вперше підтримує навчання цифрових спеціальностей різних груп населення. І як засвідчує практика, людині — не тій, звичайно, яка мріє стати асом у програмуванні, розробником великих програм, — не обов'язково мати спеціальну освіту, щоб працювати у сфері IT. Тут є чимало спеціальностей, для яких достатньо початкових чи посередніх знань у програмуванні, цифровій економіці. І для того, щоб набути необхідних навичок і компетенцій, я б навіть сказала, що логіка — важливіша, ніж глибоке знання математики. Не кажучи вже про те, що у цій сфері чимало суто нетехнічних спеціальностей, пов'язаних з адмініструванням, комунікаціями, маркетингом, дизайном, продажем тощо.

Стосовно побоювання, що IT — не жіноча справа, можу нагадати, що автором першої у світі так званої Адресної мови програмування, що з'явилася за три роки до Fortran (1958 р.), була українка — Катерина Логвинівна Юценко. У Всесвітньому музеї інформаційних технологій, що розташований у Блечлі-парку (під Лондоном), вхід до

галереї історії програмування прикрашає саме її портрет як піонера у цій галузі. Тому IT — це жіноча справа також.

І все ж досвід останніх років продовжує тенденцію, згідно з якою жінки менше йдуть в IT-спеціальності, ніж чоловіки. Але ситуація змінюється! В Україні у 2011 році частка жінок у вітчизняному IT-сегменті становила всього 7%, а вже у 2020-му їх у цій сфері було 25%. Цей відсоток зростає і далі. І в нас є всі шанси змінити його швидше. Адже сьогодні з'являється реальний шанс для жінок опанувати професію, набути навичок і компетенцій, які будуть завжди запитувані. Маючи їх, жінка не думатиме, як кажуть у народі, «про шматок хліба» і можливість забезпечити себе та сім'ю у будь-яку скрутну годину. І, що важливо, ці компетентності будуть потрібні їй незалежно від того, мешкає вона в Україні, Польщі чи навіть іншій країні. Хоча ми, звичайно, розраховуємо на те, що наші жінки, повернувшись додому, візьмуть активну участь у трансформації України, і саме у тих напрямках, які надзвичайно потрібні в інноваційній трансформації нашої держави.

А те, що наші жінки ніколи не боялися брати на себе відповідальність, давно відомо. Війна змінила наше життя. І йдеться не лише про зміну місця проживання, а й про те, щоб змінити спосіб життя, якщо треба — професію. І це новий стимул для розвитку, емоційний та інтелектуальний сплеск — дізнаватися нове, ставати сучасними й прогресивними, відчувати себе молодими, сповненими надій і перспектив.

Парадоксально, але ця війна може виявитися можливістю. Це можливість особистісного розвитку для десятків тисяч українських жінок, а також можливість для всієї України величезного технологічного стрибка, — сказала генеральна директорка Perspektywy доктор Б'янка Сівінська перед підписанням польсько-української угоди про реалізацію проекту.

Вона пояснила, чому це так: «Цей проект є результатом нашого багато-

річного досвіду. З одного боку, це досвід співпраці з глобальними технологічними компаніями, з іншого — з чудовими академічними партнерами, і нарешті, хоча не менш важливий, багаторічний досвід у проведенні різноманітних програм сприяння жінкам у сфері IT та STEM. Сьогодні, об'єднавши весь цей досвід, ми хочемо підтримати українських жінок у набутті цифрових компетенцій. І хочемо, щоб зміни відбулися».

Як навчатимемося?

Навчання відбуватиметься як у базовому обсязі (основні навички користування комп'ютерними програмами, основи програмування), так і на більш поглибленому рівні. Загалом — 180 годин навчання на кожного учасника. Воно доповнюватиметься набутими практичними навичками і розумінням щодо їхнього застосування, чому допоможуть зустрічі з менторами та кар'єрними радниками.

Ми працюватимемо також у тісному зв'язку з роботодавцями — малими, середніми та великими компаніями з Польщі та України. Це наші партнери, в яких проходять стажування, а потім і працюватимуть випускники програми. У майбутньому вони зможуть скористатися спеціальною фінансовою підтримкою з фондів ЄС.

Проект передбачає проведення на безплатній основі освітніх курсів, на яких вивчатимуться мови програмування, як-от Python, Java, SMM, Digital Design. Набувши базових навичок, наші курсанти матимуть змогу не тільки розробляти сайти та аналізувати дані, а й тестувати програми, створювати алгоритми й навіть штучні інтелекти. Все залежить від бажання розвивати свої знання і креативно мислити. Для нас важливо, щоб жінки мали змогу не тільки здобути нові знання, але й застосувати їх, знайшовши хороше робоче місце там, де вони перебувають сьогодні, а також тоді, коли повернуться в Україну.

До речі, важливою частиною навчання ми вважаємо також роботу з психологом. Це потрібно як для професійної орієнтації й відчуття комфорту в новому для себе середовищі, так і для послаблення тих негативних емоцій, які накопичилися з 24 лютого минулого року.

Тож ми запрошуємо українських жінок, які нині живуть під прихистком братньої Польщі, приєднуватися до нас. Пілотний проект стартуватиме незабаром, одразу у кількох містах. Реєстрація вже доступна на сайті <https://www.utf.org.ua>.

— Ця подія є новаторською, якщо не сказати — епохальною, — відізвався про проект навчання українських (і польських) жінок цифрової економіки директор Національного агентства академічного обміну Польщі доктор Давид Костецький під час сесії «Роль науки та освіти в розбудові нової та безпечної Європи» на конференції у Любліні. — Ми будемо наш майбутній потенціал тут, у Польщі — для України, для Польщі й для всієї Європи.

Це так і є. І ми сподіваємося, що наш проект залучить до надзвичайно цікавої й потрібної для наших країн і для всієї Європи справи тисячі українських жінок, і що теж важливо — змінить їхнє життя, наповнить його новим змістом, цікавою роботою, достатком і відчуттям причетності до оновлення своєї країни.

Катерина СТОЛЯР,
ствізасновниця та директорка
Української фундації талантів

ДОВКІЛЛЯ

Кому керувати національним парком

Кораблями керують моряки. Медичними закладами — медики. Засобами масової інформації — журналісти. Школами — педагоги. Це видається нам природним і зрозумілим: щоб управляти спеціальними фаховими командами, треба самому бути фахівцем у відповідній галузі. Але, схоже, в авторів законопроекту (<https://terp.gov.ua/news/41075.html>) «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення ефективності управління природоохоронними територіями та об'єктами природно-заповідного фонду» інша думка. Вони вважають, що заповідними установами можуть керувати просто управлінці та просто адміністратори. А не фахові екологи, біологи чи географи, як вимагає цього чинний закон про природно-заповідний фонд.

Національна академія наук вважає такі новації неприпустимими, про що повідомила керівництво Мінекології листом за підписом академіка-секретаря Відділення загальної біології НАН України Володимира Радченка (<https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=9803>). На думку вчених, у разі ухвалення нових норм буде різко знижено кваліфікаційний рівень керівників заповідників та національних природних парків (НПП). Зокрема, законопроектом передбачено, що аби очолити заповідні установи, достатньо мати вищу освіту в галузі природничих наук, біології, права, управління та адміністрування. А також — досвід роботи не менше п'яти років у відповідній сфері, на керівних посадах не менше трьох років. Водночас відсутня вимога знати українську мову.

«Ця норма буде суперечити статті 9 закону «Про наукову і науково-технічну діяльність», відповідно до якої керівники державної (науково-дослідної) установи, а такими є заповідники, ботанічні сади, дендропарки і національні природні парки, мають ВІЛЬНО володіти державною мовою, мати науковий ступінь доктора наук або доктора філософії і стаж роботи на посадах наукових працівників та (або) науково-педагогічних працівників не менш як 10 років», — йдеться у листі НАНУ. Зокрема, на сьогодні за Статутом НАН України кандидати на посаду керівників заповідників, що перебувають у віданні академії, обов'язково мають відповідати вимогам закону «Про наукову і науково-технічну діяльність», повідомляється у листі.

Критикують послаблення вимог до директорів заповідних установ і представники вищої школи та громадських організацій.

«Відповідно до новацій Міндовкілля керівниками адміністрацій заповідників та національних парків можуть бути: правники, податківці, банкіри, маркетологи, торгаші, астрономи, фахівці в галузі наноматеріалів. Але фактично забороняє (законопроект — ред.) керувати такими установами біологам, хоч саме один з перекладів спеціальності: Natural environments and wildlife позначає фахівців у галузі охорони біорізноманіття», — пише у групі Ukrainian Scientists Worldwide (<https://www.facebook.com/groups/314070194112/posts/10161355337104113/>) професор Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького Олександр Жуков.

«Стосовно кваліфікації — я категорично проти того, що автори законопроекту зараз пропонують. Нам усім так довго потрібно було працювати над тим, щоб було написано, що можуть бути з освітою еколог, біолог, географ. А зараз знову просувають що і кого завгодно», — прокоментував «Світу» ситуацію начальник науково-дослідного відділу національного природного парку «Тузлівські лимани» доктор біологічних наук Іван Русев.

Заповідна агенція — бути чи не бути

Проектом закону передбачається також створення «центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері природно-заповідного фонду та природоохоронних територій». На сьогодні в Україні лише заповідників та НПП більш ніж 70: 53 національні природні парки; 19 природних заповідників; 5 біосферних заповідників. З них два біосферні заповідники (Дунайський та Чорноморський) та три природні (Карадзький, Луганський та Український степовий) працюють у структурі НАНУ. А знаменита Асканія-Нова — у складі НААН. Є заповідники та НПП, які підпорядковуються також Міносвіти та Офісу Президента України. Але лівова частка таких установ на пряму підпорядковується Мінекології.

Керувати такою кількістю заповідних установ, надавати їм належну підтримку і координувати діяльність сьогоднішньому Мінекології складно. Профільний підрозділ (Департамент природно-заповідного фонду та біорізноманіття) — це 22 людини, які опікуються ще й охороною живої природи. Тому в принципі створення профільної агенції або чогось подібного є логічним і доцільним.

Але є певні застереження. Зокрема, у листі НАНУ відмічено, що на-

зва, структура, підпорядкованість нового органу у законопроекті не визначена.

А передача до сфери його управління усіх заповідних установ, створених до ухвалення нового закону, на думку фахівців академії, є недоцільним.

«Вилучення в НАН України природних і біосферних заповідників не відповідає положенням частини третьої ст. 17 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», якою наголошено, що у віданні Національної академії наук України, поруч з іншими науковими установами, перебувають і заповідники», — йдеться в листі.

У Пояснювальній записці до проекту закону в частині, де йдеться про необхідність вилучення заповідників у НАН України, НААН України, МОН України та інших організацій, також наголошується на начебто низькій кадровій спроможності у цих заповідниках.

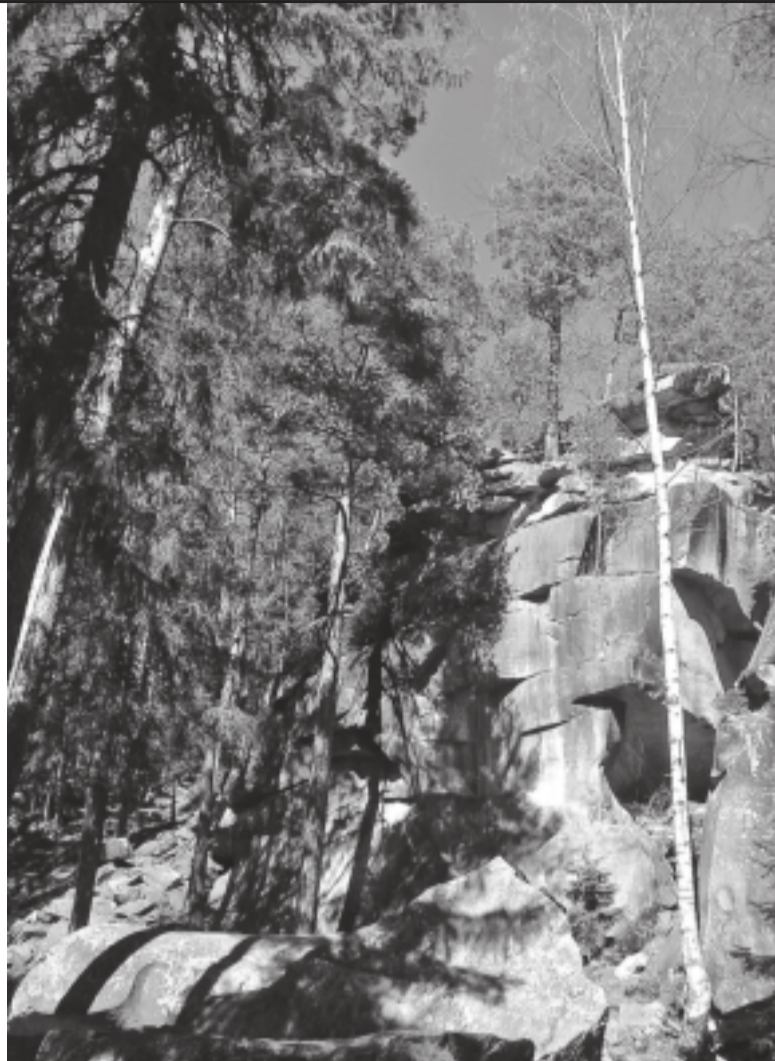
Однак, вважають автори звернення до Мінекології, навпаки, саме установи природнозаповідного фонду України, зокрема природні та біосферні заповідники, які підпорядковані НАН України та НААН України, мають потужний кадровий склад, до якого входять доктори й кандидати наук. Свідчення їхнього високого рівня — публікації у високореєтингових наукових виданнях світу. Протягом останніх трьох років науковці Чорноморського біосферного заповідника надрукували низку статей у престижних журналах, як-от Proceeding of the National Academy of Sciences of United States of America, Nature Climate Change та Scientific Data.

Всі заповідники НАН України мають кураторів в особі провідних інститутів НАН України, а території заповідників слугують важливою експериментальною базою для проведення наукових досліджень українських та закордонних вчених.

Що стосується поганого матеріально-технічного забезпечення, то, на думку вчених, треба збільшувати фінансування таких установ шляхом загального збільшення фінансування академії наук, а не шляхом передачі цих заповідників до нової структури, яка потребуватиме виділення з бюджету додаткових коштів, яких зараз немає для фінансування заповідників НАН України.

Чия наука?

Вчені НАНУ вважають, що законопроект необґрунтовано усуває академію від ведення наукових досліджень. Так, зміни до ст. 42 Закону України «Про природно-заповід-

Екологічна стежка до Скель Довбуша у Карпатському національному природному парку

ний фонд України» позбавляють НАНУ права затверджувати програми і плани науково-дослідних робіт на територіях заповідників, НПП, ботанічних садів, дендрологічних та зоологічних парків. Там же пропонується повністю вилучити участь НАНУ в координації наукових досліджень на території та об'єктах природно-заповідного фонду України. Фактично таку координацію буде здійснювати Мінекології.

«Не зрозуміло, яким чином організація, яка не є науковою і в якій працюють переважно державні службовці, а не науковці, може самостійно здійснювати координацію наукової діяльності», — зазначається в листі.

Те ж саме стосується й запропонованих змін до статті 43 Закону України «Про природно-заповідний фонд України», якими запропоновано позбавити НАН України права затверджувати Порядок підготовки та програму Літопису природи. Однак це недоцільно, оскільки саме в НАН України, а не в Міндовкілля, зосереджена найбільша кількість фахівців з природничих наук.

Інші зауваження НАНУ щодо коригування чинного закону про природно-заповідний фонд стосуються виконання програми ЮНЕСКО «Людина та біосфера»; виконання Оселищної та Пташиної директив ЄС; підходів до управління територіями Смарагдової мережі, мережі природно-заповідного фонду та водно-болотних угідь; доцільності заборони пересування дорогами загального користування, які проходять через заповідні території тощо. Розглядаються у листі також питання порядку видачі дозволів на спеціальне викорис-

тання природних ресурсів і встановлення лімітів на використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення. Це вельми дискусійна тема, оскільки йдеться про погодження з Мінекології рубок, сінокосів, заготівлі очерету тощо.

«Однак ця норма недоречна для таких штучно створених об'єктів, як ботанічні сади, дендрологічні та зоологічні парки, а також парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва. Враховуючи, що процедура отримання дозволів достатньо складна і тривала, існування цієї норми часто паралізує роботу вищеперерахованих установ і не дозволяє їм ефективно виконувати покладені на них природоохоронні функції. Наприклад, неможливість проведення ландшафтних рубок через затримку з отриманням відповідних лімітів та дозволів, що зазвичай пов'язано з різними бюрократичними перепонами, призводить до погіршення стану насаджень, збільшення кількості аварійних дерев. Прийняття таких рішень цілком може бути покладено на вчену раду відповідної установи на підставі рішення спеціальних комісій з профільними фахівцями, які функціонують у кожній з таких установ», — вважають автори листа.

Очевидно, що законопроект потребує широкого обговорення, сподіваюсь, що Мінекології та автори документа це розуміють і організують відповідні дискусії у різних форматах та аудиторіях, зокрема й шляхом живих зустрічей з вченими та громадськістю.

Олег ЛИСТОПАД